

Л. І. Прокіпчук

аспірант

Львівський національний університет імені І. Франка, м. Львів

СИСТЕМА АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ

В даній науковій статті наводяться результати теоретичного дослідження розвитку системи адміністрування митних платежів як складової податкового адміністрування та підсистеми митної політики держави. Досліджено особливості трактування поняття «адміністрування митних платежів», як соціально-економічної категорії. Подано аналіз поняття «митні платежі». Визначено механізм дії системи адміністрування митних платежів. Наведено елементи системи адміністрування митних платежів та подано їх характеристику. Визначено основні принципи формування та розвитку даної системи та її функції.

Ключові слова: адміністрування митних платежів, митні платежі, принципи системи адміністрування митних платежів, функції системи.

Prokipchuk L. ADMINISTRATION SYSTEM OF CUSTOMS DUTIES: THEORETICAL FOUNDATIONS AND INSTITUTIONAL FRAMEWORK DEVELOPMENT

In this scientific article presents the results of a theoretical study of the system of administration of customs duties as part of the tax administration and subsystems mynoyi policy. The features of the interpretation of the term "administration of customs duties." as a socio-economic category. The analysis of the concept of "customs duties". The mechanism of the system of administration of customs duties and submitted their haraktreystyku. The basic principles of formation and development of the system and its functions.

Keywords: administration of customs duties, mytnyi payments principles of the administration of customs duties, functions of the system.

Розвиток Української держави впродовж останніх декількох років характеризується обранням проєвропейського вектора розвитку та системними змінами в сфері державного управління економіки. Адміністративно-територіальна реформа, фінансова децентралізація, зміни в системі оподаткування, судова реформа тощо – перші кроки даних змін.

Особливу увагу заслуговує питання оптимізації умов розвитку митно-податкової політики держави. Формування ефективної системи оподаткування та митної політики у відповідності з вимогами сьогодення передбачає забезпечення стабільності, що є можливим лише за умови відповідного адміністрування податків, зборів та митних платежів. Таким чином, питання формування ефективної системи адміністрування в сфері оподаткування та митних платежів є одним з особливо актуальних в рамках реформування державного регулювання та взаємодії з іншими державами на міжнародних ринках.

В процесі виділення та характеристики теоретичних аспектів та особливостей адміністрування митних платежів та трактування даної категорії економістами, першочерговим є обґрунтування поняття «адміністрування». Даний термін походить від англійського «administration» та означає управління, організацію, виконання та контроль в ході певного процесу. В більш широкому розумінні – це організаційно-розпорядча діяльність керівників та органів управління, яка здійснюється через розпорядження та накази. У сфері державного управління публічне адміністрування визначають «як взаємовплив суб'єкта управління та носія влади на суспільні процеси та відносини відповідно до суспільно-значущих функцій і повноважень» [5]. При цьому, у вузькому розумінні, дане поняття можна трактувати з двох сторін – як здійснення професійної

діяльності державними службовцями в рамках виконання рішень та постанов уряду, та як розробку, вивчення і впровадження напрямків державної політики. В широкому розумінні, адміністрування визначається як система управління, яка включає в себе адміністративні інститути відповідно до визначеної структури влади [5]. Таким чином, адміністрування податків, зборів та платежів чи податкове адміністрування (як по різному подають цей термін науковці-економісти), а, відтак, і адміністрування митних платежів, як його складова, можна визначити як окрему адміністративну підсистему в складі адміністративної системи державного сектора управління.

Єдине визначення адміністрування податків, зборів та митних платежів подано у Податковому кодексі України. Так, відповідно до п. 1.1 ст. 14, адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи - це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом.

Зважаючи на трактування вищенаведених понять науковцями та законодавчими актами та досліджуючи систему адміністрування митних платежів і характеризуючи її як складову частину податкового адміністрування та, водночас, підсистему митної справи, і, відповідно, елемент формування та

інструмент реалізації митно-податкової політики держави, варто визначити її як систему правовідносин, які формуються внаслідок здійснення митними органами організаційно-управлінської діяльності за допомогою сукупності норм та засобів, визначених на законодавчому рівні, з приводу забезпечення організації стягнення митних платежів їх платниками та контролю за правильністю даного процесу при перетині митного кордону України.

Об'єктом адміністрування в даному випадку виступають митні платежі. Митний кодекс України [1] не подає визначення даного поняття. Законодавче трактування терміну «митні платежі» містить Податковий кодекс України [2]. Так, згідно п. 14.1.113, митні платежі – це податки, які, відповідно до Податкового кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи. Відповідно до п. 1 ст. 4. Митного кодексу України, митні платежі включають: мито; акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Як бачимо, вищезазначені податкові платежі є загальнодержавними податками та зараховуються до Державного бюджету України. Правила оподаткування митом при переміщенні митного кордону України визначені Митним кодексом, акцизного податку та ПДВ – Податковим кодексом. Відповідно, «інститут митних платежів об'єднує в собі норми як податкового, так і митного законодавства, що в значній мірі ускладнює застосування правових норм в межах єдиного юридичного поля» [6].

Змістом адміністрування митних платежів на макроекономічному рівні є введення в дію основних положень податкової системи, а саме: мобілізація митних платежів до бюджету та підвищення ефективності справляння митних платежів та діяльності митних органів. Характеризуючи митні платежі, слід одати їх основні ознаки, якими обґрунтовано їх правову та фінансову природу. До основних ознак митних платежів варто віднести такі:

- обов'язковість – дані платежі є обов'язковими до сплати відповідно до конституційних та законодавчих норм; порядок їх стягнення детально визначений на законодавчому рівні; законної підстави до ухилення від сплати митних платежів немає.
- існування процедури встановлення переліку платежів та їх елементів-складників;
- контроль – моніторинг справляння митних платежів та контроль за дотриманням встановлених норм покладено на Державну митну службу України;
- справляння митних платежів відбувається лише при перетині митного кордону України;
- без еквівалентний характер – митний платіж не виступає прямим еквівалентом вартості послуги, через надання якої він стягується. Його справляють відповідно до існуючої фіксованої ставки;
- примусовість сплати митних платежів.

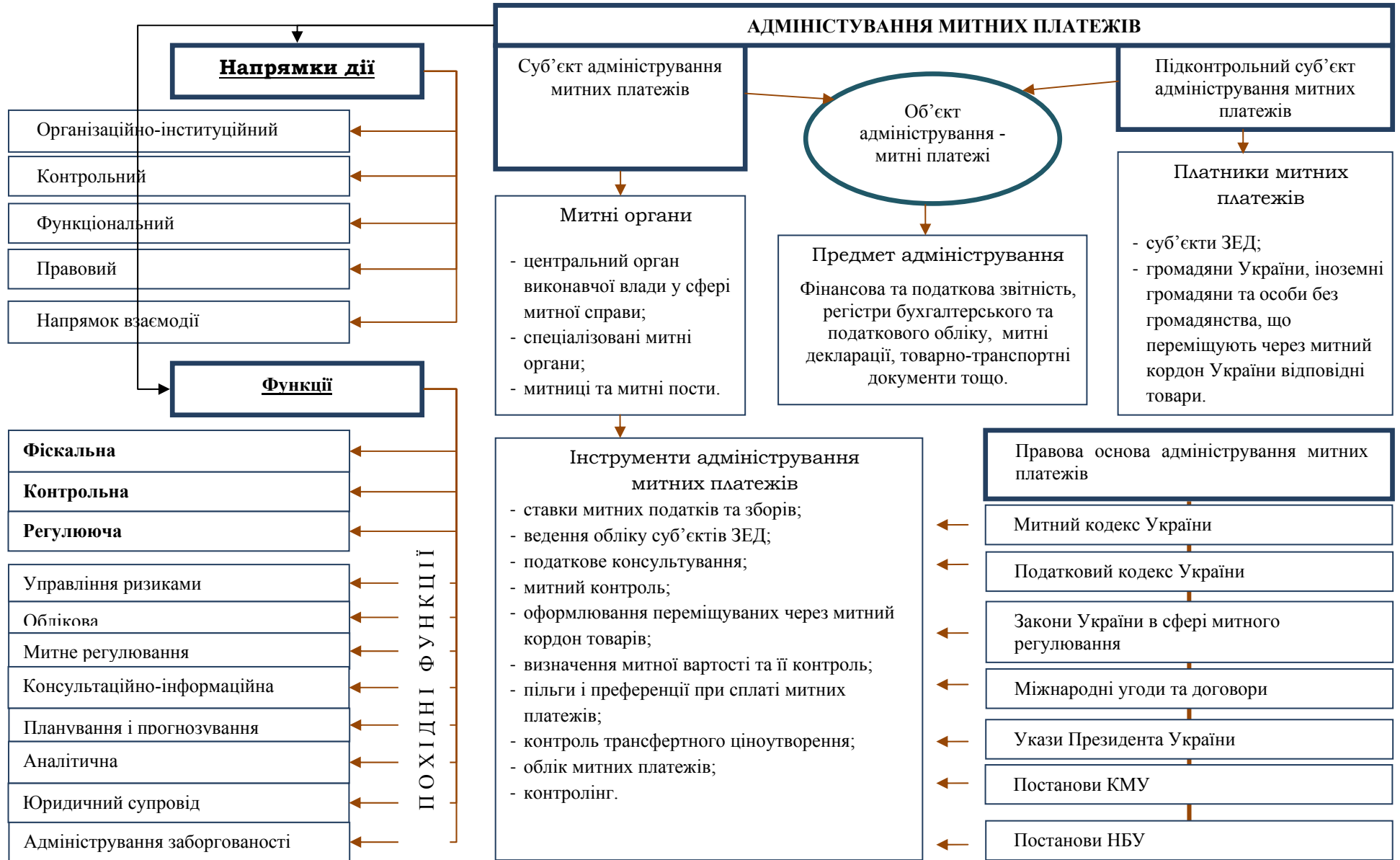
Досліджуючи теоретико-інституціональні аспекти розвитку системи адміністрування митних платежів, окрему увагу слід звернути на питання основних принципів, відповідно до яких має будуватися та функціонувати дана система. Аналізуючи поняття «адміністрування митних платежів» як елемент системи податкового адміністрування та інструмент митної політики, доцільно зауважити формування єдиних принципів адміністрування митних платежів на основі функціонування даної системи як похідної від зазначених. Таким чином, основними принципами розвитку системи адміністрування митних платежів є:

- законність – формування системи адміністрування відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів. Тобто, виконання суб'єктами податкових відносин своїх повноважень та обов'язків забезпечується виключно відповідно до положень законодавства України та в порядку, визначеного нормативно-правовими актами держави та міжнародними угодами;
- рівність учасників адміністрування митних платежів перед законом;
- оптимальність втручання – державою забезпечується мінімізація втручання в діяльність платника податків при гарантуванні сплати платником відповідних законодавчо визначених платежів;
- єдність та цілісність механізму адміністрування – на законодавчому рівні має бути визначено усі елементи адміністрування митних платежів та сформовано єдиний підхід до його застосування. Відтак, система органів фіскальної служби та митної служби має бути побудована відповідно до вимог створення єдиної системи з чітко визначеними зв'язками та напрямками роботи;
- прозорість та гласність адміністрування митних платежів;
- бюджетна ефективність – функціонування системи адміністрування митних платежів має будуватися на засадах оптимальності співвідношення максимізації надходжень до бюджету та сприяння розвитку економіки;
- презумпційність – при виникненні питання неоднозначності трактування прав та обов'язків платників податків і митної служби/фіскальної служби остаточне рішення приймається на користь платника митного платежу.

Механізм дії системи адміністрування митних платежів показано на рис. 1, з якого видно наявність двох суб'єктів адміністрування митних платежів. Один – керує, інший – керований. Суб'єктом адміністрування митних платежів, який є суб'єктом керування, є податкові адміністратори, які для забезпечення управління діяльністю керованого суб'єкта потребують безперерійного одержання інформації щодо їх діяльності. Податковими адміністраторами є органи Державної фіскальної служби та Державної митної служби.

Підконтрольним суб'єктом системи адміністрування митних платежів є платники податків та зборів, які здійснюють перевезення товарів через митний кордон України.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Рис. 1. Механізм дії системи адміністрування митних платежів

Джерело: розробка автора

Об'єктом адміністрування митних платежів виступають, як уже зазначалося вище, митні платежі. Предметом адміністрування – первинні документи та їх електронні копії, а також самостійні електронні документи (митні декларації, реєстри бухгалтерського і податкового обліку, товарно-транспортна документація, звітність тощо).

Передусім слід звернути увагу на визначення основних напрямів дії системи адміністрування митних платежів, серед яких [6]:

- організаційно-інституційний напрямок (формування умов для забезпечення ефективності і цілеспрямованої діяльності митних органів);

- контрольний (передбачає реалізацію контрольної функції митних органів в напрямку моніторингу та визначення вірності нарахування та сплати митних платежів та дотримання порядку їх надходження до бюджету);

- функціональний (полягає у визначенні та ефективному використанні інструментів митного регулювання та організації процедури стягнення митних платежів);

- правовий (передбачає визначення нормативно-правової основи для адміністрування митних платежів);

- напрямок взаємодії (передбачає впровадження автоматизованих систем обміну інформації щодо справляння митних платежів, наслідком чого є оптимізація системи адміністрування, її спрощення та зниження ризиків).

Основними функціями адміністрування митних платежів визначено фіскальну, регулюючу та контрольну – основні функції оподаткування. При цьому, враховуючи більш вузьку специфікацію системи адміністрування, можна виділити такі похідні функції адміністрування митних платежів:

- планування та прогнозування – функція, яка передбачає використання конкретних способів та прийомів, за допомогою використання яких можна визначити значення показників стратегічних програм та планів митної діяльності;

- управління ризиками – функція, яка полягає в формуванні механізмів запобігання основним ризикам, які супроводжують справляння митних платежів;

- облікова – функція, яка полягає в формуванні та провадженні ефективної та простої облікової політики при справлянні митних платежів;

- митне регулювання – функція, що реалізується через «комплекс заходів цілеспрямованого владного впливу в різних формах на учасників зовнішньоекономічної діяльності, метою якого є забезпечення дотримання рівноваги між приватними інтересами та інтересами держави при формуванні доходів бюджету від митних податків і зборів, створення умов для вільного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон у межах чинних міжнародних договорів України, а також сприяння розвитку національної економіки» [3];

- консультаційно-інформаційна – функція, пов'язана з роз'ясненням платникам митних платежів особливостей дії механізму їх стягнення, нормативно-

правових умов його дії. Дана функція дозволяє забезпечити розвиток митної служби в напрямку її формування як консультаційного центру та суб'єкта надання інформаційних послуг, а, відтак, дозволяє сформулювати тісні відкриті взаємовідносини з платниками податків;

- аналітична – функція, пов'язана з забезпеченням аналітичної роботи та оцінки діяльності митної служби за відповідний період з метою визначення та оцінки своєї діяльності та виокремлення основних недоліків та позитивів діяльності;

- юридичний супровід – функція, пов'язана з питанням забезпечення юридичного обґрунтування дій митної служби;

- адміністрування заборгованості – функція, пов'язана з борговою політикою і діями митної служби в цьому напрямку.

Функції адміністрування митних платежів на практиці роботи митної служби реалізуються через використання нею відповідних інструментів, зокрема:

- ставки митних податків та зборів;

- облік суб'єктів ЗЕД - акредитація;

- способи нетарифного регулювання ЗЕД – обмеження або заборони, які спрямовуються на захист вітчизняного товаровиробника та ринків);

- податкове консультування;

- методи визначення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України;

- оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України;

- тарифні пільги та преференції при сплаті митних платежів;

- контроль трансфертного ціноутворення;

- контролінг – комплекс засобів управління реалізацією фіскальних завдань органами митної служби.

Важливим етапом теоретичного осмислення суті системи адміністрування митних платежів є визначення методів адміністрування. На рис. 2 показано основні групи методів адміністрування митних платежів.

Слід зауважити, що використання методів адміністрування митних платежів передбачає виконання даною системою своїх основних функцій з забезпеченням максимального недопущення ухилення від сплати митних платежів. Окрім того, окремо слід виокремити саме методи контролю за своєчасністю та правильністю сплати мита та інших митних платежів.

Таким чином, аналізуючи теоретичні аспекти функціонування системи адміністрування митних платежів як складової системи митно-податкового адміністрування, варто виділити трактування даного поняття зі сторони її дослідження як інституційного формування та як економічної категорії.

Відтак, як інституційна структура, система адміністрування митних платежів являє собою впорядковану та взаємодоповнюючу сукупність адміністраторів, які забезпечують координацію та управління процесом справляння митних платежів відповідно до законодавчо визначених норм та правил, а також вимог, встановлених на рівні відомчих розпорядників, для забезпечення

своєчасного та повного надходження коштів до бюджету.

7. Нікіпчук О.О., Лопатовський В.Г. *Особливості адміністрування митних платежів в Україні* / Нікіпчук О.О., Лопатовський В.Г. // *Проект SWorld міжнародная научно-практическая Інтернет-конференція «Modern directions of theoretical and applied researches'2013»*. - 19-30 марта 2013. - Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/186.pdf>.

Рис. 2. Методи адміністрування митних платежів
Джерело: на основі [3].

Як економічна категорія, системи адміністрування митних платежів являє собою сукупність правовідносин між суб'єктами адміністрування митних платежів та підконтрольними їм суб'єктами для забезпечення реалізації повного та постійного надходження митних платежів до бюджету та сприяння розвитку економіки і її захисту.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Податковий кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page3>.
3. *Адміністрування податків, зборів, платежів: навч. посіб.* / [В.П. Хомутенко, І.С. Луценко, А.В. Хомутенко]; за заг. ред. В.П. Хомутенко - Одеса: «Атлант», 2015. - 314 с.
4. Єгоров О.Б. *Митна економіка (Україна — СOT ЄС): посібник* / О.В. Єгоров. — Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. — С. 376.
5. О. Амосов, Н. Гавкалова. *Моделі публічного адміністрування (архетипові парадигма)* / Амосов О., Гавкалова Н. // *Публічне управління : теорія та практика*. - 2013. - Спец. вип. - С. 6-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_spets.
6. О.Ф. Запорожець. *Концептуальні домінанти митно-податкового адміністрування в Україні* / Запорожець О.Ф. // *Економіка та держава*. - 2012. - № 8. - с. 73-76.

References

1. Supreme Council of Ukraine (2010). *Mytnyj kodeks Ukrai'ny [Customs Code of Ukraine]* (Adopted on 2012, March 13, 4495-VI). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Supreme Council of Ukraine (2010). *Podatkovyj kodeks Ukrai'ny [Tax Code of Ukraine]* (Adopted on 2010, December 2, 2755-VI). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>. [in Ukrainian].
3. Homutenko V.P., Lucenko I.S., & A.V. Homutenko. (2015). *Administruvannja podatkov, zboriv, platezhiv [Administration of taxes, fees, charges]*. [Manual]. - Odessa: Atlant [in Ukrainian].
4. Jegorov O.B. (2005). *Mytna ekonomika (Ukrai'na — SOT JeS) [Customs Economics (Ukraine - EU WTO)]*. [Manual]. - Odessa: PLASKE ZAT [in Ukrainian].
5. Amosov O., & Gavkalova N. (2013). *Modeli publicnogo administruvannja (arhetypovi paradygma) [Models of Public Administration (archetype paradigm)]*. *Publichne upravlinnja: teorija ta praktyka. - Public Administration: Theory and Practice*, 6-13. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_spets. [in Ukrainian].
6. Zaporozhec' O.F. (2012). *Konceptual'ni dominanty mytno-podatkovogo administruvannja v Ukrai'ni [Conceptual dominant customs and tax administration in Ukraine]*. *Ekonomika ta derzhava. — The economy and the state*, 8, 73-76. [in Ukrainian].
7. Nikipchuk O.O., & Lopatovskij V.G. (2013). *Osoblyvosti administruvannja mytnyh platezhiv v Ukrai'ni [Administration features of customs duties in Ukraine]*. *Proekt SWorld mezhdunarodnaja nauchno-praktycheskaja Ynternet-konferencyja «Modern directions of theoretical and applied researches'2013» [Project SWorld mezhduarodnaya scientific Practical Internet conference «Modern directions of theoretical and applied researches'2013»]*. *Proceedings of the International Conference, 2013, March 19-30*. [in Ukrainian].